

פרקי אבות^{2 1}

אחר קדיש יתקבל, במנחה של שבתות שבין פסח לעצרת אומרים בכל שבת פרק אחד במסכת אבות, כהכנה למתן תורה. בשבתות שבין שבועות לשבעה עשר בתמוז, אומרים בכל שבת שני פרקים (אומרים רק יכל ישראל, מפרק ראשון וירבי חנניא, מפרק שני) כהתחזקות בלימוד התורה ואחר שבעה עשר בתמוז, שנשתברו בו הלוחות, אין אומרים פרק כלל. אחר אמירת אבות אומרים קדיש יתום ולא קדיש דרבנן.

פרק ראשון

כָּל-יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר:

(ישעיה ס:כא) וְעַמּוֹךְ כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעוֹ מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדַי

לְהִתְפָּאֵר:

א מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמִסְרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים לְנָבִיאִים, וְנָבִיאִים מְסֻרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: הוּוּ מְתוּנִים בְּדִין, וְהֶעֱמִידוּ תְלֵמִידִים הַרְבֵּה, וְעָשׂוּ סִיג לְתוֹרָה.

ב שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הוּא הָיָה אוֹמֵר: עַל-שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל-הַתּוֹרָה, וְעַל-הָעֲבוּדָה, וְעַל-גְּמִילוּת חֲסָדִים.

ג אֲנִטִּיגְנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ קִבֵּל מִשְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֶל-תְּהִיוּ

1

רב עמרם גאון (1100) after פרקי אבות מנחה is an ancient one, and is discussed by (טור או"ח סימן רצ"ב), (years ago), (the beginning of רש"י על פרקי אבות מנחה). The מנחה is also discussed by (פרק ו).

2 When learning multiple פרקים at the same time, 'כל ישראל' is said only once, before learning and פרקים 'רבי חנניא' once, after learning, one or multiple.

כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁים אֶת-הָרֹב עַל-מִנַּת לְקַבֵּל פָּרֶס, אֲלֵא הָיוּ כַּעֲבָדִים
הַמְשַׁמְשִׁים אֶת-הָרֹב שְׁלֵא עַל-מִנַּת לְקַבֵּל פָּרֶס, וַיְהִי מִזְרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

ז יוֹסִי בֶן-יוֹעָזָר אִישׁ צָרָדָה וַיֹּסִי בֶן-יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַם קִבְלוּ מֵהֶם. יוֹסִי
בֶן-יוֹעָזָר אִישׁ צָרָדָה אָמַר, יְהִי בֵיתְךָ בֵית וְעַד לַחֲכָמִים, וְהָיָה מִתְּאֵבֶק
בַּעֲפָר רַגְלֵיהֶם, וְהָיָה שׁוֹתָה בַּצָּמָא אֶת-דְּבָרֵיהֶם.

ח יוֹסִי בֶן-יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַם אָמַר: יְהִי בֵיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָה, וַיְהִיו עֲנִיִים
בְּנֵי בֵיתְךָ, וְאֵל-תִּרְבֶּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה. בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ, קַל וְחָמֵר בְּאִשְׁת
חֲבֵרוֹ. מִכֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל-הַמְרַבֶּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה - גֹּרֶם רָעָה לְעַצְמוֹ,
וּבֹטֵל מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְסוֹפּוֹ יוֹרֵשׁ גִּיהֵנָם.

ו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-פְּרֹחִיָה וְנִתְאִי הָאֲרֵבֵלִי קִבְלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-פְּרֹחִיָה אָמַר:
עֲשֵׂה לְךָ רֹב, וּקְנֶה לְךָ חֵבֵר, וְהָיָה דָן אֶת-כָּל-הָאָדָם לְכַף זְכוּת.
ז נִתְאִי הָאֲרֵבֵלִי אָמַר: הֲרַחֵק מִשְׁכַּן רָע, וְאֵל-תִּתְּחַבֵּר לְרָשָׁע, וְאֵל-תִּתְּיָאֵשׁ
מִן-הַפּוֹרְעָנוֹת.

ח יְהוּדָה בֶן-טַבַּי וְשִׁמְעוֹן בֶּן-שֵׁטַח קִבְלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶן-טַבַּי אָמַר: אֵל-
תַּעַשׂ עֲצָמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדִּינִים, וּכְשִׂיחֵיךָ בְּעַלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יְהִיוּ

בְּעִינֶיךָ בְּרָשָׁעִים, וּבְשֹׁנְפֹטָרִים מִלְּפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְּעִינֶיךָ כְּזֹכָאִים, כְּשֶׁקִּבְּלוּ
עֲלֵיהֶם אֶת-הַדִּין.

ט שְׁמַעוֹן בֶּן-שֹׁשֶׁטַח אָמַר: הֲוֵה מְרֵבָה לְחַקֵּר אֶת-הָעֵדִים, וְהֲוֵה זְהִיר
בְּדַבָּרֶיךָ, שְׂמָא מִתּוֹכֶם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר.

י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיֹון קִבְּלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אָמַר: אָהֵב אֶת-הַמְּלָאכָה, וּשְׁנֵא אֶת-
הַרְבָּנוֹת, וְאַל-תִּתְּוֹדַע לְרָשׁוֹת.

יא אַבְטַלְיֹון אָמַר: חֲכָמִים, הִזְהָרוּ בְּדַבְּרֵיכֶם, שְׂמָא תְּחֻבּוּ חוֹבַת גְּלוּת וְתַגְלוּ
לְמַקּוֹם מֵיַם הָרַעִים, וַיִּשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וַיִּמּוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם
שְׂמַיִם מִתְּחִלָּל.

יב הִלֵּל וְשִׂמְאִי קִבְּלוּ מֵהֶם. הִלֵּל אָמַר: הֲוֵה מִתְּלַמִּידֵי שְׁלֵ-אַהֲרֹן, אוֹהֵב
שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת-הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה.

יג הוּא הָיָה אָמַר: נְגִיד שְׂמָא אָבֵד שְׂמָה, וּדְלָא מוֹסִיף יָסַף, וּדְלָא יִלְיָף קְטָלָא
חַיִּב, ³ וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא חֲלָף.

יד הוּא הָיָה אָמַר: אִם אֵין אָנִי לִי, מִי לִי? וּבְשִׁאָנִי לְעַצְמִי, מָה אָנִי? וְאִם לֹא
עֲבָשׁוּ, אֵימַתִּי?

תנני ריש לקיש, זַה הַמְּשִׁתְּמֵשׁ בְּמִי שֶׁשׁוֹנֵה הַלְכוֹת, כְּתָרָה שֶׁל תּוֹרָה. (גמ' מגילה כח:)

טו שְׁמַאי אֹמֵר: עֲשֵׂה תוֹרַתְךָ קְבֵעַ, אָמַר מַעֲט וְעֲשֵׂה הַרְבֵּה, וְהוּהוּ מִקְבֵּל אֶת-כָּל-הָאָדָם בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת.

טז רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר: עֲשֵׂה לְךָ רַב, וְהִסְתַּלַּק מִן-הַסֶּפֶק, וְאֵל-תִּרְבֶּה לְעֵשֶׂר אַמְדוֹת.

יז שְׁמַעוֹן בֶּנוֹ אֹמֵר: כָּל-יָמֵי גְדֻלָּתִי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאתִי לְגוֹף טוֹב מִשְׁתִּיקָה. וְלֹא הַמְדַרְשׁ עָקָר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה. וְכָל-הַמְרַבֶּה דְבָרִים מִבֵּיא חֲטָא.

יח רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן-גַּמְלִיאֵל אֹמֵר: עַל-שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם קָיָם - עַל הָאֱמֶת וְעַל-הַדִּין וְעַל-הַשְּׁלוֹם, שְׁנֵאמַר: (זכריה ח:טז) אֱמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם:

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: (ישעיה מב:כא) יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה

וַיֵּאדָּוֶר: קדיש יתום, עלינו

פרק שני

כָּל-יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר:

(ישעיה ס:כא) וְעַמּוֹךְ כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעוֹ מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדָי

לְהַתְּפָאֵר:

א רבי אומר: איזו היא דרך ישראל שישבור לו האדם? כל-שהיא תפארת לעשה ותפארת לו מן-האדם. והוה זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של-מצות. והוה מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה. הסתכל בשלשה דברים, ואין אתה בא לידי עברה, דע מה-למעלה ממך - עין רואה, ואזן שומעת, וכל-מעשיך בספר נכתבים.

ב רבן גמליאל בנו של-רבי יהודה הנשיא אומר: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משבחת עון. וכל-תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עון. וכל-העוסקים עם הצבור, יהיו עוסקים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם מסיעתם, וצדקתם עומדת לעד. ואתם, מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם.

ג הווי זהירין ברשות, שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמם, נראים כאוהבים בשעת הנאתם, ואין עומדים לו לאדם בשעת דחקו.

ד הוא היה אומר: עשה רצונו כרצונו, כדי שיעשה רצונו כרצונו. בטל רצונו מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונו.

ה הלל אומר: אל-תפרש מן-הצבור, ואל-תאמן בעצמך עד יום מותך, ואל-תדין את-חברך עד שתגיע למקומו, ואל-תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע. ואל-תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה.

ו הוא היה אומר: אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ולא הביטן למד, ולא הקפדן מלמד, ולא כל-המרבה בסחורה מחכים, ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש.

ז אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על-פני המים: אמר לה: על-דאטפת אטפוך, וסוף מטיפיך יטופון.

ה הוא הִיָּה אומר: מְרַבֵּה בָּשָׂר, מְרַבֵּה רֶמָה, מְרַבֵּה נְכָסִים, מְרַבֵּה דְאָגָה, מְרַבֵּה נָשִׁים, מְרַבֵּה כְּשָׁפִים, מְרַבֵּה שְׂפָחוֹת מְרַבֵּה זָמָה, מְרַבֵּה עֲבָדִים, מְרַבֵּה גֹזֶל. מְרַבֵּה תוֹרָה, מְרַבֵּה חַיִּים, מְרַבֵּה יְשִׁיבָה, מְרַבֵּה חֲכָמָה, מְרַבֵּה עֵצָה, מְרַבֵּה תְבוּנָה, מְרַבֵּה צְדָקָה, מְרַבֵּה שְׁלוֹם. קָנָה שֵׁם טוֹב, קָנָה לְעֵצְמוֹ, קָנָה לוֹ דְבָרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ט רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן-זַפְּאִי קָבַל מֵהֵלֵל וּמִשְׁמַאי. הוּא הִיָּה אומר: אִם לְמִדַּת תוֹרָה הִרְבֵּה, אֶל-תַּחֲזֹק טוֹבָה לְעֵצְמָךְ פִּי לְכַךְ נּוֹצְרָת.

י חֲמִשָּׁה תְלִמִּידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן-זַפְּאִי, וְאֵלוֹ הֵן: (רַבִּי) אֶלְעִזָּר בֶּן-הוֹרְקָנוֹס, (רַבִּי) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-חֲנַנְיָא, (רַבִּי) יוֹסִי הַכֹּהֵן, (רַבִּי) שְׁמַעוֹן בֶּן-נְתַנְאֵל (רַבִּי) [וְ]אֶלְעִזָּר בֶּן-עֶרְדְּ.

יא הוּא הִיָּה מוֹנֶה שְׁבַחָם: (רַבִּי) אֶלְעִזָּר בֶּן-הוֹרְקָנוֹס בּוֹר סוּד שְׂאִינוֹ מֵאֶבֶד טָפָה. (רַבִּי) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא אֲשֶׁרֵי יוֹלְדָתוֹ. (רַבִּי) יוֹסִי הַכֹּהֵן חָסִיד. (רַבִּי) שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל יָרָא חֲטָא. וְ(רַבִּי) אֶלְעִזָּר בֶּן עֶרְדְּ כִּמְעִין הַמִּתְגַּבֵּר.

יב הוּא הִיָּה אומר: אִם יִהְיוּ כָּל-חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֻזְנִים, (וְרַבִּי) [וְ]אֶלְעִזָּר בֶּן-הוֹרְקָנוֹס בְּכַף שְׁנֵיָה, מְכַרֵּעַ אֶת כָּלָם. אָבָא שְׂאוּל אומר מִשְׁמוֹ: אִם יִהְיוּ כָּל-חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֻזְנִים, (וְרַבִּי) [וְ]אֶלְעִזָּר בֶּן-הוֹרְקָנוֹס אֶף עִמָּהֶם, [וְ]אֶלְעִזָּר בֶּן-עֶרְדְּ בְּכַף שְׁנֵיָה, מְכַרֵּעַ אֶת-כָּלָם.

» אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ אִיזוֹ הַיָּא דֶּרֶךְ טוֹבָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אוֹמֵר: עֵין טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: חֵבֵר טוֹב. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: שָׁכֵן טוֹב.
רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: הַרוֹאָה אֶת-הַנּוֹלָד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֵב טוֹב. אָמַר
לָהֶם: רוֹאָה אֲנִי אֶת-דְּבָרֵי אֱלִיעֶזֶר בֶּן-עֶרְךָ מִדְּבָרֵיכֶם, שֶׁבְּכֻלָּל דְּבָרָיו
דְּבָרֵיכֶם.

» אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ אִיזוֹ הַיָּא דֶּרֶךְ רַעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עֵין רַעָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: חֵבֵר רַע. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: שָׁכֵן
רַע. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: הַלּוֹה וְאִינוּ מְשֻׁלָּם. אֶחָד הַלּוֹה מִן-הָאָדָם
בְּלוֹה מִן-הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים לז:כא) לֹוּה רַשָּׁע וְלֹא יִשְׁלַם וְצַדִּיק
חוֹנֵן וְנוֹתֵן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֵב רַע. אָמַר לָהֶם: רוֹאָה אֲנִי אֶת-דְּבָרֵי
אֱלִיעֶזֶר בֶּן-עֶרְךָ מִדְּבָרֵיכֶם, שֶׁבְּכֻלָּל דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם.

טו הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יְהִי כְבוֹד חֵבֶרְךָ חֵבִיב עֲלֶיךָ
בְּשֻׁלְךָ, וְאַל-תְּהִי נֹחַ לְכַעַס, וְשׁוֹב יוֹם אֶחָד לְפָנָי מִיַּתְתֶּךָ, וְהוּהוּ מִתְחַמֵּם
בְּנֶגֶד אוֹרָם שֶׁל-חֲכָמִים, וְהוּי זְהִיר בְּגַחְלָתָם שְׁלֹא תִכּוּהוּ - שֶׁנֶּשְׂכַּתָּם
נְשִׁיכַת שׁוּעָל, וְעִקְצָתָם עִקְצַת עֶקְרֵב, וְלַחֲשִׁשְׁתָּם לַחֲשִׁשַׁת שָׂרָף, וְכָל-

דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ.

טו רַבִּי יְהוֹשֻעַ אֹמֵר: עֵינַי הָרַע, וְיֵצֵר הָרַע, וְשִׁנְאֵת הַבְּרִיּוֹת מוֹצִיאִים אֶת-
הָאָדָם מִן-הָעוֹלָם.

טז רַבִּי יוֹסֵי אֹמֵר: יְהִי מָמוֹן חֶבְרָךְ חֶבִיב עָלֶיךָ כְּשִׁלְךָ. וְהִתְקַן עֲצָמְךָ לְלַמֵּד
תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה-לְךָ. וְכָל-מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם.

יז רַבִּי שִׁמְעוֹן אֹמֵר: הָיָה זֶהִיר בְּקִרְיַאת שְׁמַע (וּבִתְפִלָּה). וּכְשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל,
אֶל-תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קִבֵּעַ, אֶלֹא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לְפָנָי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יִזְאֵל
בִּיג) כִּי-תִנּוֹן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב-חֶסֶד וְנָחֵם עַל-הָרָעָה: וְאֶל-תְּהִי רָשָׁע
בְּפָנָי עֲצָמְךָ.

יח רַבִּי אֶלְעָזָר אֹמֵר: הָיָה שָׂקוּד לְלַמֵּד תּוֹרָה, וְדַע מֵה-שֶׁתִּשְׁיב לְאִפְיקוֹרוֹס,
וְדַע לְפָנָי מִי אַתָּה עֹמֵל, וּמִי הוּא בֹעַל מְלֶאכֶתְךָ שִׁישְׁלֵם-לְךָ שְׂכָר פְּעֻלָּתְךָ.

יט רַבִּי טַרְפוֹן אֹמֵר: הַיּוֹם קָצַר, וְהַמְּלָאכָה מְרַבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשְּׂכָר
הַרְבֵּה, וּבֹעַל הַבַּיִת דוֹחֵק.

כא הוּא הָיָה אֹמֵר: לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לְגַמֵּר, וְלֹא-אַתָּה בֶן-חֹרִין לְהַבְטִיל
מִמֶּנָּה. אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִין לְךָ שְׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאֱמַן הוּא בֹעַל

מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך. ודע שמתן שכרם של צדיקים לעתיד לבוא.

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזפות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: (ישעיה מב:כא) יי חפץ למען צדקו וגדיל תורה

ויאדיר: קדיש יתום, עלינו

פרק שלישי

כל-ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר:

(ישעיה ס:כא) ועמד כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעו מטעי מעשה ידי

להתפאר:

א עקביא בן-מהללאל אומר: הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת? מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך? למקום עפר, רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון? לפני מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

ב רבי חנינא סגן הכהנים אומר: הוה מתפלל בשלומה של-מלכות, שאלמלא מוראה, איש את-רעהו חיים בלעו.

ג רבי חנינא בן-תרדיון אומר: שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה,

הרי זה מושב לצים, שנאמר: (תהלים א:א) ובמושב לצים לא ישב: אבל שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר: (מלאכי ג:טז) אז נדברו יראי יי איש אל-רעהו ויקשב יל וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחשבי שמו: אין לי אלא שנים, מנין אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר? שנאמר: (איכה ג:כח) ישב בדרך וידם כי נטל עליו:

ה רבי שמעון אומר: שלשה שאכלו על-שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים, שנאמר: (ישעיה כח:ח) כי כל-שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום: אבל שלשה שאכלו על-שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של-מקום, שנאמר: (יחזקאל מא:כב) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני יי:

ה רבי חנינא בן-חכנינאי אומר: הנעור בלילה, והמהלך בדרך יחידי, ומפנה לבו לבטלה - הרי זה מתחייב בנפשו.

ו רבי נחוניא בן-הקנה אומר: כל-המקבל עליו על תורה, מעבירים ממנו על מלכות ועל דרך ארץ. וכל-הפזרק ממנו על תורה, נותנין עליו על מלכות ועל דרך ארץ.

ז רבי חלפתא בן-דוסא איש כפר חנניא אומר: עשרה שיושבים ועוסקים בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר: (תהלים פב:א) אלהים נצב בעדת-אל ומנין אפילו חמשה? שנאמר: (עמוס ט:ו) ואגדתו על-ארץ יסדה ומנין אפילו שלשה? שנאמר: (תהלים פב:א) בקרב אלהים ישפט: ומנין אפילו שנים? שנאמר: (מלאכי ג:ז) אז נדברו יראי יי איש אל-רעהו ויקשב יל וישמע ומנין אפילו אחד? שנאמר: (שמות כ:כא) בכל-המקום אשר אזכיר את-שמי ⁴ אבוא אליך וברכתך:

ח רבי אלעזר איש ברתותא אומר: תן-לו משלו, שאתה ושלך שלו, וכן בְדוּד הוא אומר: (ד"ה א' כט:יד) כִּי-מִמֶּךָ הִפֵּל וּמִיָּדֶךָ נִתְּנוּ לָךְ:
ט רבי יעקב אומר: המהלך בדרך ושונה, ומפסיק ממשנתו, ואומר: מה-נאה אילן זה! מה נאה ניר זה! - מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו.

י רבי דוסתאי בר ינאי משום רבי מאיר אומר: כל-השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו, שנאמר: (דברים ט:ו) וְלֹא

---

⁴ אבוא אליך. אבוא עולה עשרה. לומר שאם אמצא עשרה בבית הכנסת אבוא אליך וברכתך (ברכות י.): (בעל הטורים)

הַשְּׁמֵר לְךָ וְשָׁמַר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-רָאוּ עֵינֶיךָ,
יְכוּל אֲפִילוֹ תִקְפָּה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ? תִּלְמוּד לֹאמַר: (שם) וּפֶן-יִסּוּרוּ מִלְּבַבְךָ כָּל
יְמֵי חַיֶּיךָ הֲאֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד-שֵׁי־שָׁב וַיִּסִּיר מִלְּבוֹ.

» רַבִּי חֲנִינָא בֶן-דּוֹסָא אֹמֵר: כָּל שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת לְחֻכְמָתוֹ, חֻכְמָתוֹ
מִתְקַיֶּמֶת, וְכָל שְׁחֻכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לִירָאת חֲטָאוֹ, אֵין חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת.

» הוּא הָיָה אֹמֵר: כָּל שְׁמַעְשֵׁיו מְרַבֵּין מִחֻכְמָתוֹ, חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְכָל
שְׁחֻכְמָתוֹ מְרַבָּה מִמַּעְשָׁיו, אֵין חֻכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת.

» הוּא הָיָה אֹמֵר: כָּל שְׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמֵנוּ, רוּחַ הַמְּקוֹם נוֹחָה הַיָּמֵנוּ,
וְכָל שְׂאִין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיָּמֵנוּ, אֵין רוּחַ הַמְּקוֹם נוֹחָה הַיָּמֵנוּ.

» רַבִּי דוֹסָא בֶן-הֶרְפִּינָס אֹמֵר: שְׁנָה שְׁלִשְׁחֲרִית, וְיִזַּן שְׁלִשְׁצֹהָרִים, וְשִׁיחַת
הַיְלָדִים, וַיִּשְׁיבַת בְּתֵי כְּנִסְיוֹת שְׁלִשְׁעָרֵי הָאָרֶץ - מוֹצִיאִים אֶת-הָאָדָם מִן-
הָעוֹלָם.

» רַבִּי אֶלְעָזָר הַמוֹדְעִי אֹמֵר: הַמְּחַלֵּל אֶת-הַקֹּדְשִׁים, וְהַמְּבַזֵּה אֶת-הַמוֹעֲדוֹת,
וְהַמְּלַבֵּין פָּנָי חֲבָרוֹ בְּרַבִּים, וְהַמְּפַר בְּרִיתוֹ שְׁלִשְׁאַבְרָהָם אֲבִינוּ, וְהַמְּגַלָּה פָּנִים
בַּתּוֹרָה שְׁלֵא כְּהִלְכָה - אֶף עַל-פִּי שֵׁשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ
חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

» רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֹמֵר: הָיָה קָל לְרַאשׁ, וְנֹחַ לְתַשְׁחָרֵת, וְהָיָה מְקַבֵּל אֶת-
כָּל-הָאָדָם בְּשִׂמְחָה.

» רַבִּי עֲקִיבָה אֹמֵר: שְׁחֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ מְרַגְּלִים אֶת-הָאָדָם לְעָרוּהָ. מִסְּרַת
סִיג לְתוֹרָה. מַעֲשָׂרוֹת סִיג לְעֶשֶׂר. נְדָרִים סִיג לְפָרִישוֹת. סִיג לְחֻכְמָה

שְׁתִּיקָה.

יח הוא הָיָה אֹמֵר: חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם. חָבִיב יִתְּרָה נֹדַעַת לוֹ שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם (אֱלֹהִים), שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט:ו) בִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת-הָאָדָם: חָבִיבִים יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים (לְמָקוֹם). חָבִיב יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים לְמָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יד:א) בָּנִים אַתֶּם לַיְי אֱלֹהֵיכֶם חָבִיבִים יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּתֵּן לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה. חָבִיב יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם, שֶׁנִּתֵּן לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה, שָׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ד:ב) כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־תּוֹרָתִי אֶל-תַּעֲזֹבוּ:

יט הַכֹּל צָפוּי, וְהִרְשׁוֹת נְתוּנָה. וּבְטוֹב הָעוֹלָם נָדוֹן, וְהַכֹּל לְפִי רַב הַמַּעֲשֵׂה.

כ הוא הָיָה אֹמֵר: הַכֹּל נָתוּן בְּעֶרְבוֹן, וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל-כָּל-הַחַיִּים. הַחֲנוּת פְּתוּחָה, וְהַחֲנוּנֵי מִקִּיף, וְהַפְּנִקִּים פְּתוּחִים, וְהַיָּד בּוֹתֶבֶת, וְכָל-הַרוּצָה לְלוֹוֹת יָבֵא וְיִלְוֶה. וְהַגְּבָאִין מְחֻזְרִים תְּדִיר בְּכָל-יוֹם וְנִפְרָעִים מִן-הָאָדָם, מִדַּעַתוֹ וְשֵׁלֵא מִדַּעַתוֹ וַיֵּשׁ לָהֶם עַל מָה שֵׁיִסְמְכוּ. וְהַדִּין דִּין אֱמֶת, וְהַכֹּל מִתְקַן לְסַעוּדָה.

כא רַבֵּי אֶלְעָזָר בֶּן-עֲזַרְיָה אֹמֵר: אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ. אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין חֲכָמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין יִרְאָה, אֵין חֲכָמָה. אִם אֵין דַּעַת, אֵין בִּינָה. אִם אֵין בִּינָה, אֵין דַּעַת. אִם אֵין קָמַח, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קָמַח.

כב הוא הָיָה אֹמֵר: כָּל שֶׁחֲכָמְתוֹ מְרַבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן

שֶׁעֲנָפָיו מְרַבִּים וְשָׂרְשָׁיו מוּעָטִים, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו,

שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה יז:ו) וְהָיָה כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה וְלֹא יִרְאָה כִּי-יָבֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרָרִים

בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלַחָה וְלֹא תֵשֵׁב: אֲבָל כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרַבִּים מִחֲכָמְתוֹ, לְמָה

הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן שֶׁעֲנָפָיו מוּעָטִים וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּים, שֶׁאֶפִּילוֹ כָּל-הָרוּחוֹת

שְׁבַע עוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ, אֵין מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (n:r) וְהָיָה
כְּעֵץ וְשָׁתוּל עַל-מַיִם וְעַל-יּוֹבֵל יִשְׁלַח שָׁרְשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי-יָבֵא חֹם וְהָיָה
עָלָהוּ רַעַגָן וּבִשְׁנַת בְּצֻרַת לֹא יִדָּאָג וְלֹא יִמַּיֵשׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי:

כג רבי אליעזר (מבין-) חסמא אומר: קנים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות.
תקופות וגמטריאות - פרפריות לחכמה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך
הרבה להם תורה ומצוות, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מב:כא) יִי חֶפֶץ לְמַעַן צַדִּיקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה
וַיִּאָדָּר: קדיש יתום, עלינו

פרק רביעי

כָּל-יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר:

(ישעיה ס:כא) וְעַמּוֹךְ כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעוֹ מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדָי

להתפאר:

א בן-זומא אומר: איזהו חכם? הלומד מכל-אדם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קיט:טז)

מִכָּל-מְלַמְדֵי הַשִּׁבְלֹתַי כִּי אֶדְוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: איזהו גבור? הכובש את יצרו,

שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי טז:לב) טוֹב אֶרֶךְ אַפִּים מִגְּבוּר וּמַשָּׁל בְּרוּחוֹ מִלִּבְד עֵיר:

איזהו עשיר? הַשִּׂמַח בְּחֻלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קכח:ב) יִגִּיעַ בְּפִיךָ כִּי תֹאכַל

אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֲשֶׁרֶיךָ - בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְטוֹב לָךְ - לְעוֹלָם הַבָּא. איזהו

מְכַבֵּד? הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שְׁמוּאֵל א' ב:ל) כִּי־מְכַבְּדֵי אֶכְבֵּד וּבְנֵי יַקְלוּ:

ב בֶּן־עֲזַאִי אוֹמֵר: הֲוֵי רֵץ לְמִצְוָה קְלָה, וּבּוֹרַח מִן־הָעֲבָרָה. שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְעֲבָרָה גּוֹרֶרֶת עֲבָרָה, שֶׁשֶּׁכֶר מִצְוָה מִצְוָה, וְשֶׁכֶר עֲבָרָה עֲבָרָה.

ג הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֶל־תְּהִי בּוֹ לְכָל־אָדָם, וְאֶל־תְּהִי מִפְּלִיג לְכָל־דָּבָר, שֶׁאִין לְךָ אָדָם שֶׁאִין לוֹ שָׁעָה, וְאִין לְךָ דָּבָר שֶׁאִין לוֹ מָקוֹם.

ד רַבִּי לוֹיִטְס אִישׁ יִבְנֶה אוֹמֵר: מָאד מָאד הָיָה שֶׁפֶל רוּחַ, שֶׁתְּקוּת אֲנוּשׁ רַמָּה.

ה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־בְּרוּקָה אוֹמֵר: כָּל־הַמְּחַלְלֵל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפִתְרֵי, נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ בְּגִלּוּי. אֶחָד בְּשׁוֹגֵג וְאֶחָד בְּמִזִּיד בְּחִלּוּל הַשֵּׁם.

ו רַבִּי יִשְׁמַעֵאל (בְּנוֹ) אוֹמֵר: הַלּוֹמֵד עַל־מְנַת לְלַמֵּד, מִסְּפִיקִים בְּיָדוֹ לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד. וְהַלּוֹמֵד עַל־מְנַת לַעֲשׂוֹת, מִסְּפִיקִים בְּיָדוֹ לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד (לְשֹׁמֵר) וּלְעֲשׂוֹת.

ז רַבִּי צְדוּק אוֹמֵר: (אֶל־תִּפְרֹשׁ מִן־הַצְּבוּר. וְאֵל תַּעֲשׂ עֲצֻמָּה כְּעוֹרְכֵי הַדִּינִים.

ח) אֶל־תַּעֲשֶׂה עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל־בָּהּ, וְלֹא קָרַדְתָּ לְחִפְר־בָּהּ. וְכֵן הָיָה הַלֵּל

אומר: וְדַאשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא חֵלְף. הָא לְמַדְתָּ: כָּל-הַנְּהַנְהָ מִדְּבָרֵי תוֹרָה, נוֹטֵל חַיּוֹ מִן-הָעוֹלָם.

ה רבי יוסי אומר: כָּל-הַמְּכַבֵּד אֶת-הַתּוֹרָה, גּוֹפוֹ מְכַבֵּד עַל-הַבְּרִיּוֹת. וְכָל-הַמְּחַלֵּל אֶת-הַתּוֹרָה, גּוֹפוֹ מְחַלֵּל עַל-הַבְּרִיּוֹת:

ט רבי ישמעאל בנו אומר: הַחוֹשֵׁךְ עֲצָמוֹ מִן-הַדִּין, פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגִזְלֵי וְשָׁבוּעַת שָׂוֵא. וְהֵגֵם לְבוֹ בְּהוֹרָאָה, שׁוֹטֵה רִשָּׁע וְגַם רוּחַ.

י הוא הָיָה אומר: אֶל-תְּהִי דֵּן יְחִידִי, שְׂאִין דֵּן יְחִידִי אֵלָא אֶחָד. וְאֶל-תֵּאמַר קְבִילוּ דַעְתִּי! שְׁהֵן רִשָּׁאִים וְלֹא אַתָּה.

יא רבי יונתן אומר: כָּל-הַמְּקַיֵּם אֶת-הַתּוֹרָה מַעֲנִי, סוֹפוֹ לְקַיְמָהּ מַעֲשֶׂר. וְכָל-הַמְּבַטֵּל אֶת-הַתּוֹרָה מַעֲשֶׂר, סוֹפוֹ לְבַטְלָהּ מַעֲנִי.

יב רבי מאיר אומר: הָיָה מְמַעֵט בְּעַסְקָא, וְעַסְקָא בְּתוֹרָה. וְהָיָה שְׁפַל-רוּחַ בְּפָנָי כָּל-אָדָם, וְאִם-בִּטְלָתָא מִן-הַתּוֹרָה יֵשׁ לָךְ בְּטָלִים הַרְבֵּה פְּנִיגְדָךְ. וְאִם-עֲמִלְתָּ בְּתוֹרָה, יֵשׁ-לוֹ שְׂכָר הַרְבֵּה לְתַן-לָךְ.

יג רבי אליעזר בן-יעקב אומר: הָעוֹשֶׂה מַצּוּה אַחַת קוֹנֶה לוֹ פְּרָקְלִיט אֶחָד.

וְהַעוֹבֵר עַבְרָה אַחַת, קוֹנֶה לוֹ קַטְגוֹר אֶחָד. תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּתוּרִים
בְּפָנֵי הַפְּרָעוֹת:

י רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדֵּלָר אוֹמֵר, כָּל-כְּנִסְיָה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוֹפָה לְהַתְקִים.
וְשֵׁינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוֹפָה לְהַתְקִים:

י רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן-שִׁמּוֹעַ אוֹמֵר: יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידָךְ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ. וְכְבוֹד
חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ. וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם:

י רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֵוֵה זְהִיר בְּתַלְמוּד, שֶׁשֶׁגְּגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זְדוּן.

י רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה כְּתוּרִים הֵם: כְּתַר תּוֹרָה, וְכְתַר כְּהֵנָה, וְכְתַר
מַלְכוּת. וְכְתַר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל-גְּבִיהֶם.

י רַבִּי נְהוֹרָאִי אוֹמֵר: הֵוֵה גּוֹלָה לְמִקּוּם תּוֹרָה, וְאַל-תֹּאמֵר שֶׁהִיא תְּבוּא
אַחֲרֶיךָ, שֶׁחֲבַרְיָה יְקִימוּהָ בְּיָדֶיךָ. (משלי ג:ה) וְאַל-בִּינְתָךְ אֶל-תִּשְׁעֵן:

י רַבִּי יִנְאִי אוֹמֵר: אֵין בְּיַדֵּינוּ לֹא מִשְׁלוֹת הַרְשָׁעִים וְאֵף לֹא מִסּוּרֵי
הַצְּדִיקִים.

י רַבִּי מַתִּיתָא בֶּן חֶרֶשׁ אוֹמֵר: הֵוֵה מְקוּדִים בְּשָׁלוֹם כָּל-אָדָם, וְהוּוה זָנָב

לְאַרְיֹזוֹת, וְאֵל-תְּהִי רֹאשׁ לְשׁוּעָלִים.

כא רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתכניס לטרקלין.

כב הוא היה אומר: יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל- חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של-קורת רוח בעולם הבא מכל-חיי העולם הזה.

כג רבי שמעון בן אלעזר אומר: אל-תרצה את-חברך בשעת כעסו. ואל- תנחמהו בשעה שמתו מטל לפניו. ואל-תשאל לו בשעת נדרו. ואל- תשתדל לראותו בשעת קלקלתו.

כד שמואל הקטן אומר: (כד:יז-יח) בנפל אויביך אויבך אל-תשמח ובקשלו אל-יגל לך: פן-יראה יי ורע בעיניו והשיב מעליו אפו:

כה אלישע בן-אבויה אומר: הלומד ילד, למָה הוא דומה? לדיו כתובה על- ניר חדש. והלומד זקן, למָה הוא דומה? לדיו כתובה על-ניר מחוק:

כו רבי יוסי ברי-יהודה איש כפר הבבלי אומר: הלומד מן-הקטנים, למָה

הוא דומה? לאוכל ענבים קהות, ושותה זין מגתו. והלומד מן-הזקנים,
למה הוא דומה? לאוכל ענבים בשולות, ושותה זין ישן.

כז רבי (מאיר) אומר: אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש-בו. יש קנקן חדש
מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו.

כח רבי אלעזר הקפר אומר: הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את-האדם
מן העולם:

כט הוא הנה אומר: הילודים למות, והמתים להחיות, והחיים לדון - לידע
להודיע ולהודע שהוא אל, הוא היוצר, הוא הבורא, הוא המבין, הוא
הדין, הוא העד, הוא בעל דין, והוא עתיד לדון. ברוך הוא, שאין לפניו
לא עולה, ולא שכחה, ולא משוא פנים, ולא מקח שחד - שהכל שלו. ודע,
שהכל לפי החשבון. ואל-יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך - שעל-
כרחך אתה נוצר. ועל-כרחך אתה נולד. ועל-כרחך אתה חי. ועל-כרחך
אתה מת. ועל-כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי
המלכים, הקדוש ברוך הוא.

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך
הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: (ישעיה מב:כא) יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה

יְאֹדִיר: קדיש יתום, עלינו

פרק חמישי

כָּל-יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאֲמַר:

(ישעיה ס:כא) וְעַמּוֹךְ כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעוּ מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי

לְהַתְּפָאֵר:

א בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמָה תִלְמוּד לֹמַר? וְהֲלֹא בְּמֵאֲמָר אֶחָד יִכּוֹל לְהִבְרָאוֹת? אֵלֹא לְהַפְרֵעַ מִן-הַרְשָׁעִים, שְׁמֵאֲבָדִים אֶת-הָעוֹלָם שְׁנִבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, וְלִתֵּן שְׂכָר טוֹב לְצְדִיקִים, שְׁמִקְיָמִים אֶת-הָעוֹלָם שְׁנִבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת:

ב עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מְאָדָם וְעַד נֹחַ, לְהוֹדִיעַ כְּמָה אַרְךְ אַפִּים לְפָנָיו. שְׁכָל-הַדוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִים לְפָנָיו, עַד שֶׁהִבִּיא עֲלֵיהֶם אֶת-מִי הַמַּבּוּל.
ג עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנּוֹחַ וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ כְּמָה אַרְךְ אַפִּים לְפָנָיו. שְׁכָל-הַדוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִים לְפָנָיו, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל עָלָיו שְׂכָר כָּלֶם.

ד עֲשָׂרָה נְסִיוונוֹת נִתְּנָסָה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעַמְד בְּכָלֶם, לְהוֹדִיעַ כְּמָה חֲבָתוֹ שֶׁל-אַבְרָהָם אָבִינוּ.

ה עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, וְעֲשֶׂרָה עַל-הַיָּם.

ו עֲשֶׂר מִפְּנֵי הַבֵּיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל-הַמִּצְוִיִּים בְּמִצְרַיִם, וְעֲשֶׂר עַל-
הַיָּם.

ז עֲשֶׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ אַבוֹתֵינוּ אֶת-הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר:
(במדבר יד:כב) וַיִּנְסּוּ אֹתִי זֶה עֲשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

ח עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מִרִיחַ בֶּשֶׂר
הַקָּדֵשׁ. וְלֹא הִסְרִיחַ בֶּשֶׂר הַקָּדֵשׁ מֵעוֹלָם. וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים.
וְלֹא אֶרֶע קָרִי לִכְהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכֹּפָרִים. וְלֹא כָּבוּ הַגְּשָׁמִים אִשׁ שֶׁל-עֵצֵי
הַמַּעֲרָכָה. וְלֹא נִצְחָה הַרוּחַ אֶת-עַמּוּד הָעֶשֶׂן. וְלֹא נִמְצָא פָּסוּל בְּעֵמֶר,
וּבִשְׂתֵי הַלֶּחֶם, וּבְלֶחֶם הַפָּנִים. עוֹמְדִים צְפוּפִים, וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים. וְלֹא
הִזִּיק נָחַשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַם מֵעוֹלָם. וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: צַר לִי
הַמָּקוֹם שְׂאֵלִין בִּירוּשָׁלַם.

ט עֲשֶׂרָה דְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּעֶרֶב שַׁבַּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלוּ הֵן: פִּי הָאָרֶץ,
פִּי הַבְּאֵר, פִּי הָאֶתוֹן, הַקֶּשֶׁת, וְהַמָּן, וְהַמָּטָה, וְהַשְּׁמִיר, וְהַכֶּתֵב, וְהַמִּכְתָּב,
וְהַלְּחוֹת. וַיֵּשׂ אֹמְרִים אֵף הַמְּזִיקִים, וְקִבּוּרָתוֹ שֶׁל-מֹשֶׁה, וְאֵילוֹ שֶׁל-אַבְרָהָם
אָבִינוּ. וַיֵּשׂ אֹמְרִים: אֵף צַבַּת בְּצַבַּת עֲשׂוּיָה:

שְׁבַע דְּבָרִים בְּגֹלָם, וְשִׁבְעָה בְּחָכְם. חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר לְפָנַי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ
בְּחָכְמָה (וּבְמַנְיָן). וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרַי חֲבָרוּ. וְאֵינוֹ נִבְהַל לְהִשְׁיב. שׂוֹאֵל
בְּעִנְיָן וּמְשִׁיב כְּהִלְכָה. וְאוֹמֵר עַל-רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן, וְעַל-אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן. וְעַל-
מָה-שֶׁלֹּא שָׁמַע אֹמֵר: לֹא שָׁמַעְתִּי. וּמוֹדָה עַל-הַאֲמָת. וְחִלּוּפֵיהֶם בְּגֹלָם:

« שְׁבַע מִיָּנִי פְּרַעְנִיּוֹת בָּאִים לְעוֹלָם עַל-שִׁבְעָה גּוֹפֵי עֲבָרָה: מְקַצְתֶּם
מְעֻשְׂרִים וּמְקַצְתֶּם אֵינָם מְעֻשְׂרִים - רָעַב שֶׁל-בְּצֻרַת בָּא, מְקַצְתֶּם רְעֵבִים
וּמְקַצְתֶּם שְׁבִיעִים. גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעֹשֶׂר - רָעַב שֶׁל-מְהוּמָה וְשֶׁל-בְּצֻרַת בָּא.
וְשֶׁלֹּא לְטַל אֶת-הַחֲלָה, רָעַב שֶׁל-כְּלָיָה בָּא. דְּבַר בָּא לְעוֹלָם - עַל-מִיתוֹת
הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין, וְעַל-פְּרוֹת שְׁבִיעִית. חָרַב בָּאָה
לְעוֹלָם - עַל עֲנוּי הַדִּין, וְעַל עוֹוֹת הַדִּין, וְעַל-הַמּוֹרִים בְּתוֹרָה שֶׁלֹּא כְּהִלְכָה.
חִיָּה רָעָה בָּאָה לְעוֹלָם - עַל שְׁבוּעַת שְׂוֹא, וְעַל-חִלּוּל הַשֵּׁם. גָּלוּת בָּאָה
לְעוֹלָם - עַל עוֹבְדֵי אֱלִילִים, וְעַל-גְּלוּי עֲרִיזוֹת, וְעַל-שְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְעַל-
שְׁמִטַּת הָאָרֶץ.

« בְּאַרְבַּעַת פְּרָקִים הַדֵּבַר מְתַרְבֵּה: בְּרַב־יעִית, וּבְשִׁבְעִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית,

ובמוצאי החג שבכל-שנה ושנה. ברביעית, מפני מעשר עני שבשלישית,
בשביעית, מפני מעשר עני שבששית. במוצאי שביעית, מפני פרות
שביעית. במוצאי החג שבכל-שנה ושנה, מפני גזל מתנות עניים.

» ארבע מדות באדם: האומר, שלי שלי ושליך שליך, זו מדה בינונית, ויש
אומרים: זו מדת סדום. שלי שליך ושליך שלי, עם הארץ. שלי (שליך) ושליך
שליך, חסיד. שליך (שלי) ושלי שלי, רשע.

» ארבע מדות בדעות: נוח לכעס ונוח לרצות, יצא הפסדו בשכרו. קשה
לכעס וקשה לרצות, יצא שכרו בהפסדו. קשה לכעס ונוח לרצות, חסיד.
נוח לכעס וקשה לרצות רשע.

» ארבע מדות בתלמידים: מהיר לשמע ומהיר לאבד, יצא שכרו בהפסדו.
קשה לשמע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו. מהיר לשמע וקשה לאבד,
זו חלק טוב. קשה לשמע ומהיר לאבד, זו חלק רע.

» ארבע מדות בנותני צדקה: הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, עינו רעה
בשל-אחרים. יתנו אחרים והוא לא יתן, עינו רעה בשל. יתן ויתנו
אחרים, חסיד. לא יתן ולא יתנו אחרים, רשע.

» ארבע מדות בהולכי לבית המדרש: הולך ואינו עשה, שכר הליכה בידו.
עשה ואינו הולך, שכר מעשה בידו. הולך ועשה חסיד. לא הולך ולא עשה

רשע.

י" ארבע מדות ביושבים לפני חכמים: ספוג, ומשפך, משמרת, ונפה. ספוג, שהוא סופג את-הכל. משפך, שמכניס בזו ומוציא בזו. משמרת, שמוציאה את-היין וקולטת את-השמרים. ונפה, שמוציאה את-הקמח וקולטת את-הסלת.

י" כל-אהבה שהיא-תלויה בדבר, בטל דבר, בטלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר, אינה בטלה לעולם. איזו היא אהבה שהיא תלויה בדבר? זו אהבת אמנון ותמר. ושאינה תלויה בדבר? זו אהבת דוד ויהונתן:

י" כל-מחלקת שהיא לשם שמים, סופה להתקים. ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקים. איזו היא מחלקת שהיא לשם שמים? זו מחלקת הלל ושמיאי. ושאינה לשם שמים? זו מחלקת קרח וכל-עדתו.

י"א כל המזכה את-הרבים, אין חטא בא על-ידו. וכל-המחטיא את-הרבים, אין-מספיקים בידו לעשות תשובה. משה זכה וזכה את-הרבים, זכות הרבים תלוי בו, שנאמר: (דברים לג:כא) צדקת יל עשה ומשפטיו עם-ישראל: ירבעם בן נבט חטא והחטיא את-הרבים, חטא הרבים תלוי בו, שנאמר: (מלכים א' טו:ל) על-חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את-ישראל:

י"ב כל-מי שיש בו שלשה דברים הללו, הוא מתלמידיו של-אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים, הוא מתלמידיו של-בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה - מתלמידיו של-אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה - מתלמידיו של-בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של-אברהם אבינו לתלמידיו של-בלעם הרשע? תלמידיו של-אברהם אבינו, אוכלים בעולם הזה, ונוחלים העולם הבא, שנאמר: (משלי ח:כא) להנחיל אהבי ויש ואצרתיהם אמלא: תלמידיו של בלעם הרשע יורשים גיהנם ויורדים לבאר שחת, שנאמר: (תהלים נה:כד) ואתה אלהים ו תורדם ו לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא-יחצו ימיהם ואני אבטח-בך:

כג יהודה בן-תימא אומר: הוה עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי - לעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר: עז פנים לגיהנם, ובוש פנים לגן עדן. **יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך:**

כד הוא היה אומר: **בן-חמש שנים למקרא, בן-עשר למשנה, בן-שלוש עשרה למצות, בן-חמש עשרה לתלמוד, בן-שמנה עשרה לחפה, בן-עשרים לרדף, בן-שלושים לכח, בן-ארבעים לבינה, בן-חמשים לעצה, בן-ששים לזקנה, בן-שבעים לשיבה, בן-שמונים לגבורה, בן-תשעים לשוח, בן-מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם.**

כה **בן-בג בג אומר: הפך-בה והפך-בה, דכלא בה. ובה תחזא, וסיב ובלה בה, ומנה לא תזוע, שאין לך מדה טובה הימנה:**

כו **בן-הא הא אומר: לפס צערא אגרא.**

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר: (ישעיה מב:כא) **יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה**

וַיֵּאָדָר: קדיש יתום, עלינו

פרק ששי

כָּל-יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאָמַר:

(ישעיה ס:כא) וְעַמּוּד בְּלִם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעוּ מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדַי

לְהַתְפַּאֵר:

שְׁנוּ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה. בְּרוּךְ שֶׁבָחָר בָּהֶם וּבַמִּשְׁנָתָם.

א רבי מאיר אומר: כָּל-הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׂמְחָה זוֹכֵה לְדַבְרֵי הַרְבֵּה. וְלֹא

עוֹד, אֲלֵא שֶׁכָּל-הָעוֹלָם כָּלוּ כְּדַאי הוּא לוֹ. נִקְרָא רַע, אֲהוּב, אוֹהֵב אֶת-

הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת-הַבְּרִיּוֹת, [מִשְׂמַח אֶת-הַמָּקוֹם, מִשְׂמַח אֶת-הַבְּרִיּוֹת].

וּמִלְבִּשְׁתּוֹ עֲנֹה וִירָאָה. וּמִכְשָׁרְתּוֹ לְהִיּוֹת צְדִיק, חָסִיד, יִשָּׂר, וְנֶאֱמַן.

וּמִרְחֻקְתּוֹ מִן-הַחֲטָא, וּמִקְרִבְתּוֹ לְיָדֵי זְכוּת. וְנֶהְנִים מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה, בִּינָה

וּגְבוּרָה, שְׁנֵאָמַר: (משלי ח:ד) לִי-עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה אֲנִי בִּינָה לִי גְבוּרָה:

וְנוֹתְנָת לוֹ מַלְכוּת, וּמִמְשָׁלָה, וְחֻקּוֹר דִּין. וּמִגְלִים לוֹ רְזִי תוֹרָה. וְנַעֲשֶׂה כְּמַעֲזֵן

שְׂאִינוּ פּוֹסֵק, וּכְנֶהֱרַר הַמִּתְגַּבֵּר וְהוֹלֵךְ, וְהוּוֹה צְנוּעַ וְאַרְךְ רוּחַ, וּמוֹחֵל

עַל-עֲלֻבוֹנוֹ, וּמַגְדִּילָתּוֹ וּמְרוֹמְמָתּוֹ עַל כָּל-הַמַּעֲשִׂים:

ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-לוּי, בְּכַל-יוֹם וְיוֹם בֵּית-קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב,
וּמִכְרֹזַת וְאוֹמֶרֶת: אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת, מֵעֲלֻבוֹנָה שֶׁל-תּוֹרָה! שְׁכַל-מִי שְׁאִינוּ
עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נְזוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יא:כב) נִזְם זָהָב בְּאֵף חֲזִיר אֲשֶׁה יִפָּה
וְסֵרֶת טָעַם: וְאוֹמַר: (שמות לב:טז) וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה
וְהַמְּכָתֵב מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל-הַלְחָת: אַל תִּקְרָא חֲרוּת אֶלָּא חֲרוּת,
שְׁאִין לָךְ בֶּן-חוֹרִין אֶלָּא מִי שְׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְכַל-מִי שְׁעוֹסֵק
בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֵרִי זֶה מִתְעַלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כא:יט) וּמִמִּתְנָה
נִחְלִיאֵל וּמִנְחִלִיאֵל בָּמוֹת:

ג הַלּוֹמֵד מִחֲבֵרוֹ פָּרַק אֶחָד, אוֹ הִלְכָה אֶחָת, אוֹ פָּסוּק אֶחָד, אוֹ דְבוּר אֶחָד,
אוֹ אֶפִּילוּ אוֹת אֶחָת - צָרִיךְ לְנַהֵג בּוֹ כְּבוֹד. שָׁכַן מְצִינוּ בְדוּד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל,
שֶׁלֹּא לָמַד מֵאַחִיתָפֵל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בְּלָבָד, קָרָא רַבּוֹ, אֱלוֹפוֹ, וּמִידְעוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים נה:יד) וְאַתָּה אֲנֹשׁ כְּעַרְכֵי אֱלוֹפֵי וּמִידְעֵי: וְהֵלֵא דְבָרִים קַל
וְחֶמֶר: וּמֵה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאַחִיתָפֵל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים
בְּלָבָד, קָרָא רַבּוֹ אֱלוֹפוֹ וּמִידְעוֹ - הַלּוֹמֵד מִחֲבֵרוֹ פָּרַק אֶחָד, אוֹ הִלְכָה אֶחָת,

או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפילו אות אחת, על-אחת כמה וכמה
שצריך לנהג בו כבוד! ואין כבוד אלא תורה, שנאמר: (משלי ג:לה) כבוד
חכמים ינחלו (שם כח:י) ותמימים ינחלו-טוב: ואין טוב אלא תורה שנאמר:
(שם ד:ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתִי אל-תעזבו:

ד כף היא דרכה של-תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה,
ועל-הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. אם-אתה עשה כן,
(תהלים קכח:ב) אשריך וטוב לך: אשריך - בעולם הזה, וטוב לך - לעולם הבא.
ה אל-תבקש גדלה לעצמך, ואל-תחמד כבוד. יותר מלמודך עשה. ואל-
תתאוה לשלחנם של-מלכים, ששלחנך גדול משלחנם, וכתרך גדול
מכתרם. ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך.

ו גדולה תורה יותר מן-הכהנה ומן-המלכות, שהמלכות נקנית בשלושים
מעלות, והכהנה בעשרים וארבע, והתורה נקנית בארבעים ושמונה
דברים, ואלו הן: בתלמוד, בשמיעת האזן, בעריכת שפתיים, בבינת הלב
בשכול הלב, באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, (בטהרה), בשמוש חכמים,

בְּדַקְדוּק חֲבָרִים, בְּפִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים, בְּיִשׁוּב, בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה,

בְּמַעוֹט סְחוּרָה, בְּמַעוֹט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג, בְּמַעוֹט שְׁנָה, בְּמַעוֹט

שִׂיחָה, בְּמַעוֹט שְׁחוּק, בְּאַרְךְ אַפִּים, בְּלֵב-טוֹב, בְּאַמוּנַת חֲכָמִים, בְּקִבְלַת

הַיִּסּוּרִין, הַמְּכִיר אֶת-מְקוֹמוֹ, וְהַשְּׂמַח בְּחֵלְקוֹ, וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְּרָיו, וְאִינוֹ

מְחַזֵּק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, אֶהוּב, אוֹהֵב אֶת-הַמְּקוֹם, אוֹהֵב אֶת-הַבְּרִיּוֹת, אוֹהֵב

אֶת-הַצְּדָקוֹת, אוֹהֵב אֶת-הַמִּישָׁרִים, אוֹהֵב אֶת-הַתּוֹכָחוֹת, וּמִתְרַחֵק מִן-

הַכְּבוֹד, וְלֹא-מַגִּים לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, וְאִינוֹ שֶׂמֶח בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְּעַל עַם-חֲבֵרוֹ,

וּמְכַרְיָעוֹ לְכַף זְכוּת, וּמַעֲמִידוֹ עַל-הָאֱמֶת, וּמַעֲמִידוֹ עַל-הַשְּׁלוֹם, וּמִתְיָשֵׁב

בְּתַלְמוּדוֹ, שׂוֹאֵל, וּמַשִּׁיב, שׂוֹמֵעַ וּמוֹסִיף, הַלּוֹמֵד עַל-מְנַת לְלַמֵּד, וְהַלּוֹמֵד

עַל-מְנַת לַעֲשׂוֹת, הַמְּחַכִּים אֶת-רַבּוֹ, וְהַמְּכוּן אֶת-שְׂמוּעָתוֹ, וְהַאֹמֵר דָּבָר

בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. הֵא לְמִדָּת, כָּל-הַאֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, מְבִיא גְּאֻלָּה לְעוֹלָם,

שֶׁנֶּאֱמַר: (אסתר ב:כב) וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרַדְּכָי:

גְּדוּלָּה תוֹרָה, שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לַעֲשִׂיָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא,

שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ד:כב) כִּי-חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם וְלִכְל־בְּשָׂרוֹ מְרַפָּא: וְאֹמֵר:

(שם ג:ח) רַפְּאוֹת תִּהְיֶי לְשִׁבְּךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ: וְאֹמֵר: (שם:יח) עֵץ-חַיִּים הִיא

למחזיקים בזה ותמכיה מאשר: ואומר: (שם א:ט) כי ו לוית חן הם לראשך
וענקים לגרורתך: ואומר, (שם ד:ט) תתן לראשך לוית-חן עטרת תפארת
תמגנך: ואומר: (שם ט:יא) כי-בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים: ואומר:
(שם ג:ז) אך ימים בימינה בשמאולה עשר וכבוד: ואומר: (שם ב) כי אך
ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך:

ה רבי שמעון בן-יהודה משום רבי שמעון בן-יוחאי אומר: הנזי, והפח,
והעשר, והכבוד, והחכמה, והזקנה, והשיבה, והבנים - נאה לצדיקים ונאה
לעולם, שנאמר: (שם טז:לא) עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה
תמצא: ואומר: (שם כ:כט) תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה: ואומר:
(שם יד:כד) עטרת חכמים עשרם ואומר: (שם יז:ו) עטרת זקנים בני בנים
ותפארת בנים אבותם: ואומר: (ישעיה כד:כג) וחרפה הלבנה ובושה החמה
כי-מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד: רבי שמעון בן-
מנסיא אומר: אלו שבע מדות, שמנו חכמים לצדיקים, כלם נתקיימו
ברבי ובבניו.

ט אמר רבי יוסי בן-קסמא: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם

אָחד. וְנָתַן-לִי שָׁלוֹם, וְהַחֲזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לִי: רַבִּי, מֵאִי-זֶה מָקוֹם
 אַתָּה? אָמַרְתִּי לוֹ: מֵעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל-חֲכָמִים וְשֶׁל-סוֹפְרִים אָנִי. אָמַר לִי: רַבִּי,
 רְצוֹנָךְ שֶׁתְּדוֹר עִמָּנוּ בְּמִקְוֵמָנוּ, וְאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב וְאֲבָנִים
 טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת? אָמַרְתִּי לוֹ: אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל-כֶּסֶף וְזָהָב וְאֲבָנִים
 טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אֵינִי דָר אֶלָּא בְּמִקְוֵם תּוֹרָה. וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר
 תְּהִלִּים עַל-יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: (תהלים קיט:עב) טוֹב-לִי תּוֹרַת-
 פִּיךָ מֵאֲלָפֵי זָהָב וְכֶסֶף: וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁבִשְׁעַת פְּטִירְתּוֹ שֶׁל-אָדָם אֵין מְלוּיִם
 לוֹ לְאָדָם לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה
 וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלִבָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ו:כב) ⁵ בְּהִתְהַלֵּכְךָ וּתְנַחֶה אֶתְךָ
 בְּשֹׁכֶבְךָ תִּשְׁמַר עַלֶיךָ וְהִקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ: בְּהִתְהַלֵּכְךָ תְּנַחֶה אֶתְךָ -
 בְּעוֹלָם הַזֶּה. בְּשֹׁכֶבְךָ תִּשְׁמַר עַלֶיךָ - בְּקִבְרְךָ. וְהִקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ - לְעוֹלָם
 הַבָּא. וְאוֹמַר: (חגי ב:ח) לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ עֲבָאוֹת:

חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה (לוֹ) הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, וְאֵלוֹ הֵן: תּוֹרָה - קִנְיָן
 אֶחָד, שָׁמַיִם וְאָרֶץ - קִנְיָן אֶחָד, אַבְרָהָם - קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל - קִנְיָן אֶחָד,
 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - קִנְיָן אֶחָד. תּוֹרָה מִנֵּיין? דְּכַתִּיב: (משלי ח:כב) יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית

5 תְּנִינָא, אֵת זֶה דְּרֵשׁ רַבִּי מְנַחֵם בֶּר יוֹסִי, יְכִי גַר מְצוּה וְתוֹרָה אֹרִי (משלי ו:כג), תְּלָה הַכְּתוּב אֵת הַמְצוּה בְּגַר, וְאֵת הַתּוֹרָה בְּאֹר, לֹמַר לְךָ, מַה גַּר אֵינָה מְגִינָה אֶלָּא לְפִי שְׁעָה, אִף מְצוּה אֵינָה מְגִינָה אֶלָּא לְפִי שְׁעָה. וְאֵת הַתּוֹרָה בְּאֹר, מַה אֹר מְגִינָה לְעוֹלָם, אִף תּוֹרָה מְגִינָה לְעוֹלָם, וְאוֹמַר בְּהִתְהַלֵּכְךָ וּתְנַחֶה אֶתְךָ וּגוֹי, בְּהִתְהַלֵּכְךָ תְּנַחֶה אֶתְךָ זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה, בְּשֹׁכֶבְךָ תִּשְׁמַר עַלֶיךָ זֶה מִיַּתָּה, וְהִקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ לְעֵתִיד לְבָא. (גמ' סוטה כא.)

דַּרְכוֹ קָדָם מִפְעֻלָּיו מֵאָז: שָׁמַיִם וָאָרֶץ מִנֵּינָ? דְּכַתִּיב: (ישעיה סו:א) כֹּה אָמַר יְיָ
 הַשָּׁמַיִם פִּסְאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אֵי-זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ-לִי וְאֵי-זֶה מְקוֹם
 מְנוּחָתִי: וְאָמַר: (תהלים קד:כד) מִה־רָבוּ מַעֲשֵׂיךָ וְ יְיָ כֹּלֵם בַּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ
 מְלֶאכֶה הָאָרֶץ קִנְיָנְךָ: אֲבָרְהֵם מִנֵּינָ?
 דְּכַתִּיב: (בראשית יד:טו) וַיְבָרְכֵהוּ
 וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיזוֹן קִנְהַ שָׁמַיִם וָאָרֶץ: יִשְׂרָאֵל מִנֵּינָ? דְּכַתִּיב:
 (שמות טו:טז) עַד-יַעֲבֹר עִמָּךְ יְיָ עַד-יַעֲבֹר עִם-זֶו קִנְיָת: וְאָמַר:
 (תהלים טז:ג) לְקַדוּשִׁים אֲשֶׁר-בָּאָרֶץ הַמָּה וְאֲדִירֵי כָּל-חִפְצֵי-בָּם: בַּיִת הַמְּקֻדָּשׁ
 מִנֵּינָ? דְּכַתִּיב: (שמות טו:יז) מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקֻּדְשׁ אֲדָנִי כּוֹנְנִי יְדִיךָ:
 וְאָמַר: (תהלים עח:נד) וַיָּבִיֵאֵם אֶל-גְּבוּל קֻדְשׁוֹ הַר-זֶה קִנְיָתָה יְמִינוֹ:
 כֹּל מִה-שִׁבְרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לֹא בְּרָאוּ אֶלָּא לְכַבּוּדוֹ,
 שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מג:ז) כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלְכַבּוּדִי בְּרֵאתִיו יִצְרָתִיו אֶף-עֲשִׂיתִיו:
 וְאָמַר: (שמות טו:יח) יְיָ וְ יִמְלֹךְ לְעַלְמֵם וָעַד:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקֻשְׂיָא אָמַר, רְצָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ
 הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מב:כא) יְיָ חִפֵּץ לְמַעַן צַדִּיק וַיִּגְדִּיל תּוֹרָה

וַיִּאֲדִיר: קדוש יתום, עלינו